

УДК 377.3:334.7-057.86(043.3)

Світлана Стеблюк
ORCID iD 0000-0002-2827-6805

кандидат педагогічних наук,
викладач вищої категорії
Мукачівський кооперативний торговельно-економічний коледж
вул. Ярослава Мудрого, 40, м. Мукачево 89600, Україна
svetasteblyuk@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ КОЛЕДЖУ

У статті розкриваються сучасні підходи до формування економічної компетентності студентів коледжу. Сформульовано актуальність та мету дослідження.

З'ясовано поняття «економічна підготовка», дано авторське визначення означеної дефініції. На основі досліджень учених виокремлено поняття «економічна компетентність».

Автором запропоновано інноваційні підходи до формування економічної компетентності у процесі вивчення фахових дисциплін. Розроблено інноваційні методи навчання, наведено фрагменти їх застосування на практичних й семінарських заняттях.

Ключові слова: *інноваційні методи навчання; компетентність; економічна компетентність; економічна культура; економічна підготовка; цінності.*

© Стеблюк Світлана, 2018

Вступ. Українська економіка поступово інтегрується у європейську та світову. В умовах її реструктуризації змінюються підходи до підготовки майбутніх фахівців економічного спрямування. Основні завдання та вимоги до рівня їхньої підготовленості відображено в Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції розвитку економічної освіти в Україні.

Закон «Про освіту» (2017) націлює здобувачів на оволодіння цінностями та компетентностями. Відтак, «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» (Закон України «Про освіту», 2017). Для реалізації означеної мети вкрай важливе значення має економічна освіта. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) вказано на недостатню відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, потребам ринку праці. «Сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а здатності самостійно їх застосовувати в нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян» (Розділ 2, п. 2.1).

Вивчення питань підготовки фахівців у вищих навчальних закладах здійснюється науковцями за різними напрямками: педагогічні основи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах (А. Алексюк, В. Безпалько, В. Бондар, Н. Ничкало та ін.); педагогічні особливості управління економічною підготовкою, умови застосування різних технологій навчання (В. Безпалько, І. Підласий, І. Полещук та ін.); освіта і виховання в сучасних умовах (В. Андрущенко, І. Бех, Г. Ващенко, З. Курлянд та ін.); психологічні основи професійної підготовки спеціалістів (О. Волобуєва, І. Зимняя, С. Максименко, Т. Щербан та ін.); теоретичні засади щодо змісту понять «компетенція», «компетентність» (Т. Байбара, Н. Бібік, О. Пометун, О. Савченко та ін.). Поняття «компетентність» є ключовим у підготовці здобувачів освіти, зокрема й економічних спеціальностей.

У Законі України «Про освіту» (2017) поняття «компетентність» трактується як: «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» (Розділ 1, ст. 1, п. 15).

Виходячи з вищезазначеного, вважаємо, що формування економічної компетентності в умовах коледжу є вкрай важливим для дослідження. Сьогодні існує необхідність у перегляді традиційних підходів і зміні стереотипів в економічній підготовці майбутніх фахівців, оскільки тільки спеціаліст із високим рівнем професіоналізму зможе бути конкурентоспроможним, здатним до активної роботи, глибокого аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства, постійного професійного самовдосконалення.

Мета статті – розкрити роль інноваційних методів навчання як однієї з педагогічних умов формування економічної компетентності у здобувачів освіти. Методами наукового дослідження стали: теоретичний аналіз фахової літератури, педагогічне спостереження за освітнім процесом, так як автор статті є викладачем економічних дисциплін в коледжі, опитування.

Виклад основного матеріалу. Формування економічної компетентності вимагає дослідження змісту поняття «економічна підготовка». За словами А. Нісімчук (2007), означена дефініція включає «вироблення у студентів чіткого уявлення про наукові закономірності розвитку ринкової економіки, особливості ринкових відносин цілеспрямоване формування у майбутніх фахівців економічних знань, високої організованості та творчої ініціативи, підготовки їх до високопрофесійної праці, вмілого, дбайливого ставлення до природи, вироблення звички практично використовувати економічні знання у професійній діяльності» (с.101).

У процесі дослідження проблеми підготовки майбутніх фахівців сфери кооперації нами (С. Стеблюк, 2015) подано визначення поняття «економічна підготовка майбутніх молодших спеціалістів сфери кооперації» як організований, системний процес одержання економічних знань студентами коледжу, формування

практичних умінь і навичок, необхідних для майбутньої діяльності та сукупність цінностей і норм, спрямованих на формування економічної культури (с. 24). Проте сьогодення вимагає не тільки знаннєвого підходу до оволодіння економічними поняттями, а компетентнісного. В основу нашого дослідження взято формулювання О. Падалки та інших авторів (2011), що економічна компетентність відображає інтегративну характеристику особистості, яка включає в себе знання та вміння, які реалізуються крізь економічно важливі якості особистості в процесі економічної діяльності.

Практика роботи в коледжі економічного спрямування та педагогічне спостереження за освітнім процесом показали, що формуванню економічної компетентності сприяють інноваційні підходи до навчання. Опитування студентів-випускників коледжу (114 респондентів) засвідчило, що саме добірка інтерактивних методів навчання, системна самостійна робота та позааудиторна діяльність (гурткова робота) сприяли ефективному засвоєнню економічних знань, набуття цінностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Студентам запропоновано одне із питань: який вид робіт на практичних й семінарських заняттях був найбільш зрозумілим і доступним? Відповіді розподілилися таким чином: тренінги (43%); нестандартні види робіт (бізнес-симуляція, ділова гра, «Дерево рішень», «Коло ідей», метод «Прес» та ін.) – 49%; інші види робіт – 8%. Таким чином, уся увага респондентів була зосереджена на застосуванні інноваційних підходів, що стало провідним у підготовці майбутніх фахівців економічних спеціальностей в умовах коледжу. Проаналізуємо окремі з тих, що мали місце в процесі викладання дисциплін «Політекономія», «Економічна теорія», «Економіка підприємства», «Основи менеджменту» і, на нашу думку, є найбільш ефективними у формуванні економічної компетентності.

Метод «Прес». Використовувався для аргументації своєї позиції у випадку спірних питань. Цей метод допомагав студентам навчитися в чіткій формі формулювати та висловлювати свою думку з дискусійного питання. Розглянемо приклад його застосування.

Семінарське заняття на тему: «Зайнятість, безробіття, інфляція» (дисципліна «Економічна теорія»)

Етап заняття: систематизація знань, умінь і навичок студентів.

– Студенти, Вам пропонується підготувати виступ з проблеми «Причини виникнення безробіття» за певною формулою:

Позиція: «Я думаю, що...»

Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору.

Обґрунтування: «тому що...»

Приклад: Наведіть приклад появи такої думки «наприклад»

Наведіть факти, які підтвердять і підсилять вашу позицію.

Висновок: «Таким чином...»

(Студенти висловлювали свої думки, формулювали висновки)

Наше спостереження за діяльністю студентів на таких заняттях показало, що вони активно залучалися до роботи в мікрогрупах (групі), ефективно засвоїли значний обсяг матеріалу за стислий час, набули навичок роботи в команді, мав місце високий рівень навчальної мотивації, виховувалося почуття відповідальності. Проте ще мали місце окремі помилки у формулюванні висновків та здійсненні порівняльного аналізу економічних явищ.

«Баскет». Цей метод мав в основі виконання двох умов: формування «банку розрахунків»; перехід права давати аналіз результатів від одного студента до іншого. Викладач пропонував кожному студентові підгрупи написати на окремому листку можливі формули, які можна застосувати при аналізі економічного показника. Після чого листки складалися в «банк», який передавався (по колу) студентам. Вони по черзі діставали із «банку» ймовірну формулу, міркували про можливість її застосування, проводили розрахунки, формулювали висновки. Застосування такого методу сприяло розвитку у студентів умінь само- та взаємоаналізу, викликало інтерес до самостійної роботи, виховувало впевненість у собі, повагу до думки товаришів.

Метод створення ситуації успіху. Це метод мотивації та стимулювання студентів до навчальної діяльності. Ситуація успіху організовувалася шляхом

диференціації навчальних завдань і вербального їх оцінювання: «Ви зможете це виконати», «Якщо постараетесь, то будуть успіхи».

Метод інциденту. Означений метод сприяв виробленню адекватних способів поведінки у стресових ситуаціях: момент дефіциту інформації, часу. Він застосовувався в процесі проведення командних економічних ігор або у вирішенні навчально-творчих завдань у групах, де важливо узгодження поглядів на планування шляхів реалізації спільної ідеї і має значення робота кожного студента для перемоги команди. Наприклад, на семінарському занятті на тему «Лідерство» (дисципліна «Основи менеджменту») запропоновано гру «Мої зможуть». Група ділилася на дві підгрупи, у кожній з якої визначався лідер. Їм пропонувалися економічні завдання. Лідери за допомогою фішок роби ставки, пропонуючи для вирішення їх саме свою команду. Студенти виявляли лідера, який був знаючим, рішучим, відповідальним. На нашу думку, виховання лідерських якостей дало можливість соціалізуватися їм у суспільстві, успішно вести підприємницьку діяльність.

Метод номінальних груп. Цей метод використовувався нами для прийняття студентами рішень у процесі розгляду ситуацій. Кожен учасник незалежно від інших записував свої ідеї для розв'язання поставленої проблеми. Потім члени групи по черзі пропонували свої рішення для загальної дискусії. Усі ідеї при цьому записувалися на дошці. Після цього група обговорювала пропозиції, а кожен учасник класифікував їх. У результаті вибирали ідею, яка набрала найбільшу кількість балів. Даний метод застосовувався при викладанні дисципліни «Основи менеджменту». Суб'єкт-суб'єктні відношення в академічній групі сприяли отриманню кращих результатів у навчанні, мотивували важливість одержання знань.

«Бізнес–симуляція». Особливістю цього методу є використання унікального алгоритму навчання, в якому нема теорії. Спочатку учасники «занурювалися» в проблемну ситуацію і пробували вирішити її за допомогою наявних у них знань, навичок. Коли існуючих можливостей не вистачало для виконання завдання, вони починали самостійно шукати нові способи дій, запитували один в одного

(викладача) окрему інформацію. У цей момент відбувалося справжнє навчання та розвиток, людина відчувала цінність нового знання через власний досвід спроб і помилок. Відтак, на семінарському занятті з теми: «Управління конфліктами та стресами» (дисципліна «Основи менеджменту») студентам пропонували проблемну ситуацію щодо спору у крамниці під час повернення товару. Вони з'ясовували специфіку товару, вивчали нормативні документи, якими регулюється продаж окремих груп товарів, самостійно шукали метод вирішення конфліктної ситуації. Викладач виступав у ролі консультанта.

«Сенкан» – один із видів інтерактивних технологій, це міні-стратегія, яка підсумовує інформацію, висловлює складні ідеї, відчуття й уявлення в декількох словах. Сенкани корисні студенту як інструмент для синтезування складної інформації; викладачу – як вияв понятійного і словникового запасу студентів.

Наведемо фрагмент окремих етапів семінарського заняття на тему: «Ринок. Підприємництво і підприємство» (дисципліна «Економічна теорія»)

Етап заняття: актуалізація опорних знань і перевірка вихідного рівня знань студентів.

1. Цифровий диктант. Завдання: правильну відповідь позначити відповідною цифрою.

1. Підприємництво – це ініціативна, в рамках чинного законодавства діяльність по створенню, веденню і розвитку підприємства, що має своєю метою виробництво і збут продукції, отримання прибутку.

2. Конкурентна боротьба – це динамічний процес, що прискорює розвиток. Він служить кращому забезпеченню ринку товарами.

3. До методів недобросовісної конкуренції належить розповсюдження недостовірної інформації та реклами, що надсилається конкурентами покупцям.

4. Структура ринку – сукупність окремих ринків у межах національної економіки, світового господарства та його регіонів без відповідних взаємовідносин.

5. Підприємство – основна ланка народного господарства, яка забезпечує виробництво переважної маси товарів і послуг здійснює науково-дослідну і комерційну діяльність з метою привласнення доходу (прибутку).

6. Основні функції підприємництва – новаторська, організаційна, господарська, соціальна й особистісна.

(Перевірка виконання завдання: правильна відповідь – 111011)

2. Сенкан «Підприємство»

Завдання: складіть сенкан до слова «підприємство».

1. Підприємство.
2. Успішне, прибуткове.
3. Розвивається, вдосконалюється, модернізується.
4. Важливе для розвитку ринкової економіки.
5. Ризик.

Етап заняття: систематизація знань, умінь та навичок студентів.

1. Міні-диспут

Запитання: підприємницька діяльність пов'язана з ризиком. Пояснити, в чому виражається цей ризик.

(Варіанти відповідей: утрата грошей, репутації, невизначеність економічної ситуації в країні)

Який з цих видів ризиків має найбільше значення?

2. Завдання на картках (робота в групах)

Картка 1. Опис. Що ви знаєте про підприємство?

Картка 2. Порівняння. Яка різниця між фізичною і юридичною особою?

Картка 3. Асоціація. Про що змушує Вас думати слово «прибуток»?

Картка 4. Пошук. Яким чином Ви можете отримати прибуток?

Картка 5. Роздум. Що Ви розумієте під поняттям «підприємницькі здібності»?

(Відповіді студентів та узагальнення викладачем)

Метод проектів. Особливістю цього методу є досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка має завершатись реальним практично відчутним результатом.

Відтак, студенти презентували свої бізнес-плани, проект-дослідження, рекламні матеріали, проект відкриття своєї крамниці (ресторану). Аналізуючи презентації, зверталась увага на актуальність проекту, його естетичне та граматичне

оформлення, дотримання етичних норм при оформленні бізнесових планів. Наше спостереження за роботою студентів показало, що такий вид навчальної діяльності їх зацікавлює, проте виникали труднощі у виборі напрямку проекту.

Розглянемо приклад застосування означеного методу. Практичне заняття на тему: «Визначення виробничої спроможності кухні та пропускної спроможності торговельного залу. Розрахунок показників оцінки основних засобів» (дисципліна «Економіка підприємства»)

Етап заняття: систематизація знань, умінь і навичок (метод проектів).

– Вашим завданням було скласти проект-дослідження на тему: «Моя стратегія».

Ваш проект виконувався за таким планом:

1. Постановка проблеми.
2. Спостереження за роботою закладу ресторанного господарства своєї місцевості та збір інформації.
3. Висунення гіпотез ефективного використання технічного потенціалу підприємства ресторанного господарства.
4. Виконання проекту.
5. Презентація проекту.
6. Наведення прикладів закладів ресторанного господарства, які впроваджують нові технічні рішення для підвищення ефективності їх господарської діяльності.

Студенти презентували проекти-дослідження, аналізували їх, взаємооцінювали відповіді. Зазначимо, що презентація студентських проектів передбачала застосування комп'ютерних технологій, що дало можливість краще зрозуміти вивчену тему. Водночас формувалася культура усного і писемного мовлення, виховувалася повага до партнера у бізнесі.

«Коло ідей». Метод швидкого збору ідей, поглядів чи пропозицій на поставлену проблему. Застосовували, коли всі учасники працювали над єдиним завданням. Студенти були розташовані по колу і по черзі за бажанням висловлювалися з приводу певного питання. Обговорення тривало, поки були бажані висловитися. Викладач стежив за часом та формулював висновки після обговорення. Це підготовчий етап для різних видів діяльності – дискусії, мозкового

штурму на семінарських заняттях з дисципліни «Політекономія».

Як результат нашого дослідження, економічна компетентність формувалась завдяки суб'єкт-суб'єктних відносинам, застосуванню інноваційних методів навчання, що дало можливість набути цінностей, необхідних для професійної діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження нами сформульовано поняття «економічна підготовка» та визначено сутність дефініції «економічна компетентність». Економічна компетентність – це інтегративна характеристика особистості, яка включає в себе знання та вміння, які реалізуються крізь економічно важливі якості особистості в процесі економічної діяльності. Дібрано інноваційні методи навчання в процесі викладання економічних дисциплін, що вважаються нами однією з педагогічних умов формування економічної компетентності. Описано технологію їх застосування на практичних й семінарських заняттях.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у визначенні ролі позааудиторної роботи в коледжі як наступної педагогічної умови.

Література

- Закон України «Про освіту». Прийнято Верховною Радою України 05.09.2017: <http://zakon5/rada.gov.ua/laws/2145-19> (дата опублікування 28.09.2017)
- Нісімчук А. С. Педагогіка: підручник А. С. Нісімчук. К.: Атіка 2007. 344 с.
- Падалка О. С. Дидактико-математичні основи формування економічної компетентності: навч. посіб. / О. С. Падалка, О. Т. Шпак, В. В. Приступа; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. К.: Видво НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. 239 с.
- Стеблюк С. В. Педагогічні умови економічної підготовки майбутніх молодших спеціалістів сфери кооперації у коледжі : дис. ...канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / С. В. Стеблюк. Хмельницький, 2015. 264 с.
- Указ Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/3442013-15402>

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ В УСЛОВИЯХ КОЛЛЕДЖА

Светлана Стеблюк, кандидат педагогических наук, преподаватель высшей категории,
Мукачевский кооперативный торгово-экономический колледж
ул. Ярослава Мудрого, 40, м. Мукачево 89600, Украина
svetasteblyuk@gmail.com

В статье раскрываются современные подходы к формированию экономической компетентности студентов колледжа. Сформулирована актуальность и цель исследования. Выяснено понятие «экономическая подготовка», дано авторское определение отмеченной дефиниции. На основе исследований ученых выделено понятие «экономическая компетентность». Автором предложены инновационные подходы к формированию экономической компетентности в процессе обучения профессионально-направленных дисциплин. Разработаны инновационные методы обучения, приведены фрагменты их применения на практических и семинарских занятиях.

Ключевые слова: инновационные методы учебы; компетентность; экономическая компетентность; экономическая культура; экономическая подготовка; ценности.

FORMATION OF ECONOMIC COMPETENCE IN FUTURE SPECIALISTS IN THE CONDITIONS OF COLLEGE

Svetlana Steblyuk, Candidate of Pedagogical Sciences, teacher of higher category
Mukachevo Cooperative Trade and Economic College,
St. Yaroslav Mudryi, 40, Mukachevo 89600, Ukraine
svetasteblyuk@gmail.com

The article reveals modern approaches to the formation of the economic competence of college students. The relevance and purpose of the research are formulated. The goal is to reveal the role of innovative teaching methods as one of the pedagogical conditions for the formation of economic competence among the applicants of education. The methods of scientific research were theoretical analysis of professional literature, pedagogical observation of the educational process, as the author of the article is a teacher of economic disciplines in college, another method of the research was a survey.

The concept of «economic training» is defined, author's definition of the defined definition is given. It is an organized, systematic process for obtaining economic knowledge by college students, the formation of the practical skills and skills necessary for future activities and a set of values and norms aimed at the formation of an economic culture. On the basis of of scientists research works, the notion of «economic competence» is singled out as an integrative characteristic of a person, which includes knowledge and

skills that are realized through economically important personality qualities in the process of economic activity.

The author proposes the innovative approaches to the formation of economic competence in the process of studying specialized disciplines. Innovative teaching methods are developed, fragments of their application on lectures and practical classes are given. Such teaching techniques as Basket method, the Press method, the method of the incident, the method of nominal groups and others in the working practice at the economic college is described. It was investigated that economic competence was formed due to the subject and subject relations, the application of innovative teaching methods, which made it possible to acquire the values necessary for the professional activity.

The conclusions and perspectives of further research are formulated.

Keywords: *innovative teaching methods; competence; economic competence; economic culture; economic training; values.*

REFERENCES

- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law of Ukraine "On Education"]. Pryiniato Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy 05.09.2017: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (data opublikuvannia: 28.09.2017)
- Nisimchuk, A. S. (2007) *Pedagogika: pidruchny`k* [Pedagogy tutorial]. Kyiv, Ukraine (ukr)
- Padalka, O. S. (2011) *Dydaktyko-matematychni osnovy formuvannja ekonomichnoji kompetentnosti: navch. posib. [Didactic and Mathematical Foundations of the Formation of Economic Competence]* / O. S. Padalka, O. T. Shpak, V. V. Prystupa; Nac. ped. unt im. M. P. Draghomanova. Kyiv: Vydvo NPU im. M. P. Draghomanova (ukr)
- Steblyuk, S. V. (2015) *Pedagogichni umovy ekonomichnoji pidghotovky majbutnikh molodshykh specialistiv sfery kooperaciji u koledzhi* [Pedagogical conditions of economic training of future junior specialists in the field of cooperation in college] : dys. ...kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 «Teorija ta metodyka profesijnoji osvity» / S. V. Steblyuk. Khmeljnyckyj (ukr)
- Ukaz Prezydenta Ukrajiny «Pro Nacionaljnu strategiju rozvytku osvity v Ukrajini na period do 2021 roku» [Decree of the President of Ukraine "On the National Strategy for the Development of Education in Ukraine until 2021"] (2013) [Elektronnyj resurs]. Rezhym dostupu : <http://www.president.gov.ua/documents/3442013-15402>

Стаття надійшла до редакції 03.07.2018

Прийнято до друку 30.08.2018